

Broj: 01/128/24-3013/2

Podgorica, 13. jun 2024. godine

Na osnovu člana 13 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Službeni list CG“, broj 41/18), Ministarstvo rada i socijalnog staranja sačinilo je

IZVJEŠTAJ

o obavljenom konsultovanju zainteresovane javnosti

U skladu sa članom 12 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija Ministarstvo rada i socijalnog staranja je dana 09. maja 2024. godine, uputilo javni poziv organima, organizacijama, udruženjima i pojedincima (u daljem tekstu: zainteresovana javnost) da se uključe u postupak pripreme Nacrta Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Konsultacije zainteresovane javnosti o pripremi Nacrta Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti trajale su 15 dana od dana objavljivanja ovog poziva na internet stranici Ministarstva rada i socijalnog staranja i portalu e-uprave, od 09. maja do 24. maja 2024. godine.

U periodu određenom za konsultovanje zainteresovane javnosti, predloge, sugestije i komentare za pripremu Nacrta Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti dostavili su NVO "Prvo udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju", NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" i JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju – Podgorica.

Pregled predloga, sugestija i komentara NVO "Prvo udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju" za pripremu Nacrta Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti

Komentari i predlozi:

1. U Članu 3 stav 2 dodati: i reprezentativne organizacije civilnog društva gdje im je osnovna djelatnost socijalna i dječja zaštita, organizacije lica sa invaliditetom i roditeljska udruženja djece i mladih sa smetnjama u razvoju;

(Organizacije koje su prvenstveno osnovane, registrovane i licencirane za pružanje usluga djeci i mladima sa smetnjama u razvoju i LSI, koje imaju svoje članstvo i koje pružaju usluge svojim članovima i drugim korisnicima u lokalnoj samoupravi);

2. Član 4 stav 2 tačka 1a) mlado lice: poslije alineje dva dodati: - sa invaliditetom;

3. Član 4 stav 2 tačka 2) odraslo i staro lice: poslije alineje 7 dodati: - samohrani roditelj/staratelj sa djetetom sa smetnjama i teškoćama u razvoju;

4. Član 6 dopuna istog: Svako je dužan da radom, prihodima i imovinom, osim ako to nije u mogućnosti iz navedenog, uz adekvatnu podršku države i lokalne samouprave, stvori uslove za zadovoljavanje životnih potreba, kao i za sprečavanje socijalne isključenosti članova porodice, posebno djece i drugih članova koji nijesu u mogućnosti da se sami o sebi brinu;

5. Član 7 stav 1 Socijalna i dječja zaštita se zasniva na principima: poslije tačke 1) dodati tačku 2) uvažavanja integriteta i dostojanstva lica sa invaliditetom korisnika socijalne i dječje zaštite,

koja se zasniva na ostvarivanju prava na osnovu UN Konvencije o pravima LSI i UN Konvenciji o pravima djeteta;

6. Član 7 stav 1 tačka 8) pluralizma usluga i pružalaca usluga socijalne i dječje zaštite koje obavljaju i dodati: reprezentativne organizacije civilnog društva čija je osnovna djelatnost iz oblasti socijalne i dječje zaštite, i reprezentativne organizacije lica sa invaliditetom i druga pravna i fizička lica, pod uslovima i na način propisanim zakonom;

7. Član 7 stav 1 poslije tačke 9) dodati tačku 10): partnerstva i udruživanja sa reprezentativnim organizacijama civilnog društva i reprezentativnim organizacijama lica sa invaliditetom, čija je osnovna djelatnost iz oblasti socijalne i dječje zaštite posebno na lokalnom nivou u cilju dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju i prevencije institucionalizacije;

8. Član 8 Zabranjena postupanja zaposlenih dopuniti: U ustanovi, odnosno kod drugog pružaoca usluga, zaposlenom je zabranjen svaki oblik nasilja nad djetetom, djetetom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odraslim i starim licem, licem sa invaliditetom, fizičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje, iskorištavanje korisnika, zloupotreba povjerenja ili ovlašćenja koju uživa u odnosu na korisnika, zanemarivanje korisnika i druga postupanja koja narušavaju zdravlje, dostojanstvo i razvoj korisnika;

9. Član 14 dopuniti: Sredstva za obavljanje djelatnosti i ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se iz državnog budžeta i budžeta lokalne samouprave u skladu sa ovim Zakonom i Zakonom o budžetu;

10. Član 19 Značenje izraza, stav 1 tačka 7) dopuniti: mladi su lica do navršениh 30 godina života;

11. Član 19 stav 1 tačka 9) nesposobno za rad je: dodati poslije alineje 3: samohrani roditelj/staratelj koji izdržava dijete sa smetnjama u razvoju i LSI, koji nije u mogućnosti zbog njege istih da radi, roditelj koji izdržava dijete, odnosno roditelj koji vrši produženo roditeljsko pravo, u skladu sa zakonom;

12. Član 19 stav 1 tačka 11a) izmijeniti: Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju su djeca koja imaju dugoročna fizička, senzorna, intelektualna ili psiho-socijalna oštećenja koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće ove djece u društvu na osnovu jednakosti sa drugima, koja zbog tjelesnih, senzornih, komunikacijskih, govorno-jezičkih ili intelektualnih teškoća trebaju dodatnu podršku za učenje i razvoj, kako bi ostvarili najbolji mogući razvojni ishod i socijalnu uključenost;

13. Važeća tačka 11a) postaje tačka 11b);

14. Član 19 stav 1 tačka 15) dopuniti: prihod je primanje koje ostvaruje pojedinac, odnosno porodica po bilo kom osnovu, osim ako su ta primanja ostvarena po osnovu ovog Zakona;

15. Član 20 stav 1 Osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti su, dodati tačku 8) naknada za pomoć u kući;

16. Član 21 stav 1 tačka 2 alineja 2 dodati: i samohrani roditelj djeteta sa smetnjama u razvoju;

17. Član 22 izmijeniti: osnovica za utvrđivanje visine materijalnog obezbjeđenja u tekućoj godini je prosječna neto zarada u Državi ostvarena u prethodnoj godini;

18. Prethodni član 22 postaje član 22a) stav 1 tačka 1) izmijeniti: visina prosječnih mjesečnih prihoda iz prethodnog kvartala ne prelazi osnov za ostvarivanje prava u procentu od osnovice iz člana 22 ovog zakona i iznosi: a) za pojedinca 20% od osnovice, b) za porodicu sa jednim članom 25% od osnovice; c) porodicu sa dva člana 30% od osnovice; d) porodicu sa tri člana 35% od osnovice; e) porodicu sa četiri člana 40% od osnovice; f) porodicu sa pet i više članova 45% od osnovice;

19. Član 23 dodati: naknada roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu; naknada za pomoć u kući;

20. Član 23 U postupku ostvarivanja materijalnog obezbjeđenja, prihodom pojedinca, odnosno člana porodice ne smatra se: naknada za lica sa invaliditetom koje je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje. Ovo trenutno nije relevantno jer je naknada ukinuta. Preporuka ostaviti ovu naknadu u Zakonu i istu vratiti u Zavodu za zapošljavanje;

21. Član 25 stav 1 na kraju dodati: i samohrani roditelj djeteta sa smetnjama u razvoju ili roditelj koji je ostvario pravo na produženo roditeljsko pravo;
22. Član 27 stav 1 dodati: osim u slučajevima iz člana 19 stav 1 tačka 9) ovog zakona;
23. Član 31 stav 1 izmijeniti: visina materijalnog obezbjeđenja utvrđuje se zavisno od broja članova porodice, u procentu od osnovice iz člana 22 ovog zakona i iznosi: a) za pojedinca 20% od osnovice, b) za porodicu sa jednim članom 25% od osnovice; c) porodicu sa dva člana 30% od osnovice; d) porodicu sa tri člana 35% od osnovice; e) porodicu sa četiri člana 40% od osnovice; f) porodicu sa pet i više članova 45% od osnovice;
24. Član 32 stav 1 izmijeniti: Pravo na ličnu invalidninu ima lice na osnovu člana 19 stav 1 tačka 11) i 11a);
25. Član 32 stav 2 glasi: Pravo na ličnu invalidninu može ostvariti lice iz stava 1 ovog člana na osnovu Rešenja Komisije za vještačenje invaliditeta;
26. Član 32 prethodni stav 2 se briše: Pravo na ličnu invalidninu može ostvariti lice iz stava 1 ovog člana pod uslovom da nije korisnik prava na dodatak za njegu i pomoć u skladu sa ovim zakonom i drugim zakonima;
27. Član 32 stav 3 glasi: Visina lične invalidnine za osobu koja nema lični prihod je u iznosu prosječne neto zarade u državi, koja se isplaćuje mjesečno;
28. Član 33 stav 1 izmijeniti: Pravo na dodatak za njegu i pomoć priznaje se osobi koja nije u mogućnosti sama udovoljiti svoje životne potrebe zbog tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili senzornih oštećenja ili promjena u zdravstvenom stanju i kojoj je neophodna njega i pomoć drugog lica da bi ista imala obezbijeđen pristup zadovoljavanju svojih osnovnih životnih potreba;
29. Član 33 prethodni stav 2 se briše: Pravo na dodatak za njegu i pomoć može ostvariti lice iz stava 1 ovog člana pod uslovom da ovo pravo nije ostvarilo u skladu sa drugim zakonima i da nije korisnik prava na ličnu invalidninu u skladu sa ovim zakonom;
30. Član 33 stav 2 glasi: Visina naknade za njegu i pomoć je u iznosu minimalne neto zarade u državi, koja se isplaćuje mjesečno;
31. Član 35 stav 4 izmijeniti i glasi: Troškovi sahrane za lice iz stava 1 ovog člana ostvaruju se kod centra za socijalni rad na osnovu ovog zakona, po službenoj dužnosti sa ili bez podnošenja zahtjeva;
32. Član 36 stav 1 se mijenja i glasi: Visina troškova sahrane za lice iz člana 35 stav 1 ovog zakona utvrđuje se u iznosu stvarnih troškova sahrane;
33. Član 37 stav 3 se mijenja i glasi: Visinu pomoći iz stava 1 ovog člana određuje centar za socijalni rad zavisno od potrebe pojedinca, odnosno porodice i materijalnih mogućnosti države, koja ne može biti manja od 50% iznosa od minimalne zarade u državi;
34. Član 39 stav 1 mijenja se i glas: Opština ima obavezu iniciranjem i povlačenjem sredstava iz budžeta države za razvoj socijalne zaštite, da u skladu sa materijalnim mogućnostima, obezbijediti materijalna davanja iz socijalne zaštite, kao što su: jednokratne pomoći, subvencije u plaćanju komunalnih usluga koje pružaju javna preduzeća koja osniva opština i druga materijalna davanja iz socijalne zaštite, razvoj i finansiranje pružalaca usluga podrške za život u zajednici na osnovu ovog zakona i sl.;
35. Član 39a prelazi u novi član 40;
36. Član 40 dodaje se novi: Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja
- (1) Pravo na status roditelja njegovatelja priznaje se jednom od roditelja djeteta sa smetnjama i teškoćama u razvoju ili lica sa invaliditetom koje ispunjava jedan od sljedećih uslova:
- potpuno je zavisno o pomoći i njezi druge osobe jer mu je zbog održavanja života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih postupaka za koju je prema preporuci stručnih radnika roditelj osposobljen,
  - u potpunosti je nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala,

-ima više vrsta teških oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili senzornih), zbog kojih je potpuno zavisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba,
-korisnik lične invalidnine,
-korisnik dodatka za njegu i pomoć

(2) Ako u porodici ima dvoje ili više djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno lica sa invaliditetom iz stava 1 ovoga člana, status roditelja njegovatelja mogu steći oba roditelja;

37. Član 40a (1) Izuzetno u rijetkim slučajevima, kada su roditelji djeteta sa smetnjama i teškoćama u razvoju umrli ili nijedan od roditelja ne živi s djetetom i o njemu se ne brine, ili živi s djetetom ali nije u mogućnosti pružiti mu potrebnu njegu zbog svog psihofizičkog stanja, status njegovatelja može se priznati jednom od članova porodice s kojim živi u porodičnoj zajednici;

(2) Pravo na status roditelja njegovatelja, umjesto roditelju, može se priznati i bračnom ili vanbračnom drugu roditelja djeteta sa smetnjama i teškoćama u razvoju ili lica sa invaliditetom iz člana 40 ovoga Zakona s kojim živi u porodičnoj zajednici;

(3) Ako u samohranom porodici ima dvoje ili više djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno lica sa invaliditetom, status roditelja njegovatelja iz člana 40 ovoga Zakona može se priznati, osim roditelja, i jednom od članova porodice s kojim živi u porodičnoj zajednici;

(4) Status roditelja njegovatelja ili njegovatelja ne može se priznati roditelju ili drugoj osobi iz člana 40 i 40a ovoga Zakona ako je djetetu sa smetnjama i teškoćama u razvoju ili licu sa invaliditetom osigurana usluga smještaja i organizovanog stanovanja u skladu sa ovim Zakonom;

(5) Roditelju ili drugoj osobi iz člana 40 i 40a ovoga Zakona priznaje se pravo na status roditelja njegovatelja kada dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno lice sa invaliditetom boravi manje od četiri sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, ustanovi socijalne i dječje zaštite ili kod drugog pružaoca usluga boravka;

(6) Izuzetno od tačke 5 ovoga člana, roditelju ili drugoj osobi iz tačke 4 ovoga člana priznaje se pravo na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja kada dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno lice sa invaliditetom u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, ustanovi socijalne i dječje zaštite, centru za pružanje usluga podrške za život u zajednici ili kod drugog pružaoca usluge boravka boravi četiri i više sati dnevno ako mu roditelj ili njegovatelj u toku boravka pruža usluge pomoći i njege;

38. Član 40b Naknada roditelju njegovatelju ili njegovatelju

- Jedan od roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelj korisnika ima pravo na naknadu, za svakog korisnika pojedinačno

- Pravo iz stava 1 ovog člana ima jedan od roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelj koji ima najmanje jednog korisnika prava na ličnu invalidninu i jednog ili više korisnika prava na dodatak za njegu i pomoć, za svakog korisnika pojedinačno

- Pravo iz stava 1 ovog člana ima i jedan od roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelj dvoje ili više korisnika prava na dodatak za njegu i pomoć, za svakog korisnika pojedinačno

- Lica iz stava 1, 2 i 3 ovog člana imaju pravo na naknadu pod uslovom da korisnik prava na ličnu invalidninu, odnosno prava na dodatak za njegu i pomoć ne koristi uslugu smještaja

- Visina naknade iz stava 1, 2 i 3 ovog člana je u iznosu minimalne neto zarade u državi, koja se isplaćuje mjesečno, uz ostvarivanje svih prava iz penzijskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti

- Ministarstvo putem centra za socijalno staranje vrši obračun i isplatu naknade iz stava 5 ovoga člana i uplaćuje sve doprinose za obavezna osiguranja, a sredstva za te namjene se obezbjeđuju iz državnog budžeta

- Ministarstvo vodi evidenciju osoba kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja

- Ministarstvo nadležano za poslove socijalne i dječje zaštite pravilnikom propisuje sadržaj i način vođenja evidencije iz stava 7 ovoga člana;

39. Član 40 pomjera se u član 41 mijenja se i glasi: stav 1 tačka 4 pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i mladih sa invaliditetom;

40. Član 43 trajanje dodatka za djecu pomjera se u član 44 mijenja se i glasi, dodaje se stav 2: Izuzetno od stava 1 ovog člana, pravo na dodatak za djecu ostvaruje dijete sa smetnjama u razvoju koje zbog svoje razvojne smetnje i stanja nije u mogućnosti da je na redovnom školovanju;

41. Član 47 pomjera se u član 48 Pomoć u vaspitanju i obrazovanju stav 1 se mijenja i glasi: Pravo na pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju i mladih sa invaliditetom imaju djeca i mladi koji su ostvarili pravo na vaspitanje i obrazovanje, u skladu sa posebnim zakonom;

42. Stav 2 prethodnog člana Pravo na pomoć iz stava 1 ovog člana obuhvata, dodaje se tačka 3) koja glasi: troškove za asistenta u nastavi;

43. Član 51 stav 4 se dodaje: izuzetno iz stava 1 ovog člana visina sredstava koja se refundiraju poslodavcu koji ima status neprofitne nevladine organizacije bez obzira na dužinu trajanja radnog odnosa je u 100% iznosu zarade koji prethode mjesecu ostvarivanja prava na porodijsko, odnosno roditeljsko odsustvo;

44. Član 53 stav 3 se dodaje: Refundacija naknade zarade, odnosno naknada zarade za porodijsko, odnosno roditeljsko odsustvo se ne može ostvariti ukoliko je zahtjev podnijen od strane poslodavca neprofitne nevladine organizacije po isteku vremena koje je zaposleni sklopio projektni ugovor o radu, ukoliko je zahtjev podnijen po isteku tog vremena;

45. Član 59 stav 1 se mijenja i glasi: Opština ima obavezu iniciranjem i povlačenjem sredstava iz budžeta države za razvoj socijalne zaštite, da u skladu sa materijalnim mogućnostima, obezbijediti materijalna davanja iz dječje zaštite;

46. Član 60 stav 1 dodati tačku 1) rana intervencija;

47. Član 62 stav 2 dodati: rani razvoj, predah roditeljstvu, poludnevni boravak, pomoć u kući za djecu sa smetnjama u razvoju i LSI, integrisane usluge, minimalni paket usluga, mala kućna zajednica za djecu sa smetnjama u razvoju, dnevni boravak za osobe sa invaliditetom od 30 godina i starije i druge usluge od javnog interesa podrške za život u zajednici, a koje su od velikog značaja za korisnike usluga i njihove porodice;

48. Član 62a dodati i glasi, usluga pomoć u kući:

(1) Pomoć u kući je socijalna usluga koja se priznaje starijoj osobi, licu sa invaliditetom i djeci sa smetnjama u razvoju, kojoj je prema procjeni Komisije za vještačenje invaliditeta potrebna pomoć druge osobe;

(2) Pomoć u kući priznaje se osobi kojoj je zbog tjelesnog, mentalnog, intelektualnog ili senzornog oštećenja ili trajnih promjena u zdravstvenom stanju potrebna pomoć druge osobe.

(3) Pomoć u kući priznaje se i osobi kojoj je zbog privremenih promjena u zdravstvenom stanju hitno potrebna pomoć druge osobe;

(4) Uslugu pomoć u kući pruža Centar za socijalni rad, Centar za pružanje usluga podrške za život u zajednici, Crveni krst Crne Gore, organizacije civilnog društva kojima je osnovna djelatnost iz oblasti socijalne i dječje zaštite, OOSI i roditeljske organizacije djece i mladih sa smetnjama u razvoju, licencirani pružaoci usluge i drugi pružaoci usluga u skladu sa uslovima propisanim ovim Zakonom;

49. Član 63 dodati: psiho-socijalne usluge;

50. Član 81 izmijeniti: Postupak i indikacije za ostvarivanje prava: Uslove za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje, dodatka za njegu i pomoć, ličnu invalidninu i naknadu zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena propisuje nadležni organ državne uprave, uz prethodno pribavljeno mišljenje Komisije za vještačenje invaliditeta;

51. Član 112 stav 1 dodaje se: tačka 5) centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju i tačka 6) Centar za socijalnu rehabilitaciju LSI;

52. Član 117a novi član: Centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju

(1) Centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju je ustanova koja se bavi razvojem i obezbjeđivanjem usluga koje su direktno usmjerene na unapređivanju kvaliteta zbrinjavanja djece i mladih sa smetnjama u razvoju;

(2) U Centru sprovode se programi rehabilitacije i socijalne podrške, vaspitanja i obrazovanja, radno-okupacioni programi u skladu sa sposobnostima i stepenom invalidnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju;

(3) Centar pruža interdisciplinarnе usluge u saradnji sa drugim sektorima koji sprovode osposobljavanje i obrazovanje djece i omladine sa smetnjama u razvoju

(4) Aktom o osnivanju Centra definiše se vrsta invaliditeta djece i omladine sa smetnjama u razvoju kojima će se pružati usluge;

(5) Centar može organizovati smještaj korisnika, usluge stanovanja uz podršku, uslugu predah roditeljstvu i dnevnog zbrinjavanja;

53. Član 117b novi član: Centar za socijalnu rehabilitaciju LSI;

(1) Centar za socijalnu rehabilitaciju lica sa invaliditetom je ustanova koja LSI pruža usluge socijalne rehabilitacije, rehabilitacije i osposobljavanja za samostalan život u zajednici u neposrednoj okolini gdje žive;

(2) Centar obezbjeđuje korisnicima usluge, kao što su: obuka za korišćenje ortopedskih pomagala, obuka za korišćenje Brajevog pisma i gestovnog jezika, obuka za upotrebu „bijelog štapa“, polaganje raznih kurseva primjerenih svojim sposobnostima, primjena radno-okupacione terapije, kulturne i sportske aktivnosti, informisanje i drugi sadržaji koji su direktno usmjereni prema unapređivanju socijalnog statusa i uključivanja;

(3) Centar u svome radu neposredno sarađuje sa drugim institucijama, ustanovama, sa udruženjima civilnog društva i OOSI koja okupljaju LSI;

(4) Aktom o osnivanju ustanove iz stava 1 ovog člana definiše se ciljna populacije LSI kojima će se obezbjeđivati usluge u ustanovi;

54. Član 118 stav 1 dodati: i organizacije civilnog društva kojima je osnovna djelatnost zaštita djece i mladih sa smetnjama u razvoju i LSI u oblasti socijalne i dječje zaštite sa minimalnim paketom usluga ili integrisanih usluga podrške za život u zajednici;

55. Član 154 stav 4 izmijeniti i glasi: Opština ima obavezu iniciranjem i povlačenjem sredstava iz budžeta države za razvoj socijalne i dječje zaštite, da u skladu sa materijalnim mogućnostima i u budžetu opštine moraju se obezbijediti sredstva za materijalna davanja u socijalnoj i dječjoj zaštiti propisana ovim zakonom i za usluge socijalne i dječje zaštite, kao što su: pomoć u kući, dnevni boravak, usluge narodne kuhinje, odmor i rekreaciju djece, stanovanje uz podršku, smještaj u prihvatilište - sklonište, stanovanje za socijalno ugrožena lica, rani razvoj, predah roditeljstvu, poludnevni boravak, pomoć u kući za djecu sa smetnjama u razvoju i LSI, integrisane usluge, minimalni paket usluga, mala kućna zajednica za djecu sa smetnjama u razvoju, dnevni boravak za osobe sa invaliditetom od 30 godina i starije i druge usluge od javnog interesa podrške za život u zajednici u skladu sa zakonom i druge usluge u skladu sa svojim materijalnim mogućnostima;

56. Član 156 stav 1 se mijenja i glasi: Radi razvoja, odnosno finansiranja usluga socijalne i dječje zaštite sredstva se obezbjeđuju iz budžeta države, budžeta opštine i na osnovu Zakona o NVO, donacija, igara na sreću i drugih izvora, u skladu sa zakonom;

57. Član 156 stav 2 se mijenja i glasi: sredstvima iz stava 1 ovog člana finansiraju se:

- 1) usluge podrške za život u zajednici;
- 2) usluge socijalne i dječje zaštite od javnog značaja za kojima postoji potreba u opštini;
- 3) inovativne usluge i usluge socijalne i dječje zaštite od posebnog značaja za korisnike;
- 4) minimalni paket usluga;
- 5) usluge ranog razvoja;
- 6) licencirani pružaoci;

Pregled predloga, sugestija i komentara NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ za pripremu Nacrta Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti

Komentari i predlozi:

1. Promijeniti praksu oduzimanja i ograničavanja poslovne sposobnosti, kako putem izmjene zakona ali i *de facto* kroz promjenu prakse omogućavanja zamjenskog donošenja odluka o životnim aranžmanima (formalno i neformalno starateljstvo), čime se potpuno ograničava mogućnost samostalnog života i korišćenje usluga koje podrazumijevaju ugovorni odnos i samostalno upravljanje od strane korisnika/ca, prioritarno kroz izmjene Porodičnog zakona, a potom kroz izmjene drugih matičnih zakona, uključujući i Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, i kroz sprovođenje kampanja promocije samostalnog života i drugačijeg pozicioniranja i uloge centara za socijalni rad, koji će, umjesto predloga za oduzimanje poslovne sposobnosti, donositi rješenja o korišćenju usluga socijalne i dječje zaštite koje će omogućiti podržano i samostalno donošenje odluka umjesto zamjenskog odlučivanja. (Nadležno je Ministarstvo pravde, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, ali i centri za socijalni rad u dijelu primjene i (pogrešnog) tumačenja trenutnog sistema, te njegove zloupotrebe čestim upućivanjem i uslovljavanjem na postupak oduzimanja poslovne sposobnosti umjesto podrške za život u zajednici, uključujući i onda kada se korisnici/e upućuju na smještaj u rezidencijalnim ustanovama); Zbog navedenog predlažemo propisivanja odredbe koja će obavezati zaposlene u centrima za socijalni rad i ministarstvu nadležnom za poslove socijalne zaštite da prije donošenja odluke o podršci koju treba pružiti korisniku sprovedu analizu i procjenu stvarnih potreba za podrškom, te najadekvatnijih modela podrške koji će za ishod imati život u zajednici i najmanje restriktivnom okruženju;
2. Izmjenama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti definisati adekvatnije šeme socijalne podrške i zaštite u obezbjeđivanju samostalnog života, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou uključujući i kroz adekvatne definicije, i ciljeve prava, kako onih na materijalna davanja, tako i prava na usluge (svaku uslugu pojedinačno treba da prati cilj) ali i kroz željene ishode pružanja usluge. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja i sve lokalne samouprave, koje moraju, a ne samo „mogu“, razvijati usluge – navedeno znači da bi primjena postojeće preporuke vjerovatno uslovlila i izmjene Zakona o lokalnoj samoupravi, osim Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kako bi se lokalnim samoupravama nametnula obaveza, a ne samo definisala mogućnost razvoja usluga);
3. Djelatnost Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, odnosno socijalne i dječje zaštite, mora biti proširena, na način što će se prepoznati i društveni faktori i okolnosti, ne samo lični i porodični (trenutna norma predviđa da je *Socijalna i dječja zaštita djelatnost kojom se obezbjeđuju i ostvaruju mjere i programi namijenjeni pojedincu i porodici sa nepovoljnim ličnim ili porodičnim okolnostima, koji uključuju prevenciju, pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku*). Naime, pored ličnih i porodičnih okolnosti, neophodno je navesti i društvene, čime bi se na adekvatniji način obuhvatio fenomen invaliditeta, ali i brojni drugi fenomeni koji utiču na socijalno blagostanje, život u zajednici, porodične odnose... Prema tome, odredbu je potrebno izmijeniti na predloženi način;
4. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti među ciljnim grupama, odnosno onima koji se posebno štite, ne prepoznaje mlade s invaliditetom, kao posebnu kategoriju, već samo djecu, odrasle i stare s invaliditetom, zbog čega je isti, takođe, neophodno dopuniti, posebno imajući u vidu da je upravo država jednako, ako ne i dodatno, odgovorna da, pored djece, pruži podršku i mladima s invaliditetom, kao grupaciji koja se takođe nalazi u nepovoljnom položaju, u cilju njihovog samostalnog i produktivnog života, a u skladu s ciljem Zakona;
5. Unaprijediti pravni okvir u duhu modela zasnovanog na ljudskim pravima i unaprijediti budžetsko planiranje i izdvajanje za samostalni život osoba s invaliditetom, posebno za usluge podrške za život u zajednici, garantovati veći broj i obim usluga, te pojednostaviti prakse i procedure za pristup pravima i ostvarivanje prava (proaktivno informisanje i obezbjeđenje prava od strane centara za socijalni rad i lokalnih samouprava). (Nadležno je Ministarstvo finansija i Ministarstvom rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad i sve lokalne samouprave);

6. Nakon izmjene Zakona neophodno je temeljno i analitički pristupiti izmjenama i dopunama postojećih pravilnika, te donošenju potpuno novih pravilnika, kao i uputstava za primjenu Zakona, odnosno tumačenje određenih odredbi; U tom smislu, osim podzakonskih akata neophodno je propisati obavezu donošenja uputstava i smjernica za primjenu zakona kako s aspekta nadležnih organa, tako i svih korisnika koje zakon prepoznaje;

7. Uvesti i proširiti pojmovnik i definisati pojmove poput institucionalizacija, deinstitucionalizacija, alternativna briga, restriktivno okruženje, život u zajednici itd. (Pogledati pojmovnik u Analizi);

8. Redovno sprovoditi istraživanja i sveobuhvatne analize i procjenu potreba i zahtjeva korisnika za uslugama, njihovim obimom, vrstom usluga i ciljanim ishodom, vrstama i karakteru potreba i broju korisnika i dr. i u skladu s tim mijenjati zakonski okvir, i planirati budžetska sredstva za obezbjeđenje usluga u praksi, uz transparentne i javno dostupne šeme i procedure. Takođe, nakon obezbjeđivanja usluga redovno sprovoditi evaluaciju, ispitivati zadovoljstvo korisnika te efikasnosti i isplativosti usluga koje se pružaju u cilju njihovog korigovanja, unapređenja i na kraju promjene standarda, kada se to pokaže potrebnim. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, centri za socijalni rad, sve lokalne samouprave, organizacije osoba s invaliditetom i pružaoci usluga);

9. U skladu s prethodnim, između ostalog, potrebno je adekvatnije razvijati nedostajuće usluge i pravilno sprovoditi postojeće usluge podrške za život u zajednici (propisivanjem, unapređenjem i praćenjem standarda) te iste planirati na osnovu redovne procjene potreba SVIH potencijalnih korisnika (ne samo korisnika prava na materijalna davanja); Navedeno znači da prava na usluge ne smiju biti uslovljena pravima na materijalna davanja, dok god su ista, kao što je sada slučaj, jako restriktivna i zasnovana isključivo na medicinskim indikacijama, već trebaju biti zasnovana na prethodnoj procjeni potreba, pa je navedeno potrebno i jasno propisati/izmijeniti i dopuniti. (Praksa UMHCG pokazuje da mnoge osobe s invaliditetom koje ne mogu ostvariti prava na materijalna davanja imaju potrebu za različitim uslugama u zajednici, a da neobezbjeđivanje tih usluga dovodi do isključenosti i diskriminacije). (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja i centri za socijalni rad);

10. U kaznenim odredbama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti neophodno je propisati one koje se odnose na nedozvoljena ponašanja zaposlenih (član 8) imajući u vidu da trenutno zakonsko rješenje, iako zabranjuje određena postupanja, za ista ne predviđa sankcije, čime se ostavlja mogućnost samo eventualnog krivičnog postupka, ali ne i disciplinskog, prekršajnog i dr;

11. Definirati manje restriktivne uslove za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje porodice za osobe s invaliditetom, a posebno one koji se odnose na zemljište, te poljoprivredne i građevinske mehanizacije, i ostala sredstva u posjedu koja se ne koriste, te brisati uslov o vozilu, imajući u vidu da vlasništvo nad istima nije garancija korišćenja i mogućnosti sopstvenih prihoda, te da bi odsustvo i nepostojanje nekih predstavljala ozbiljan rizik od siromaštva i isključenosti;

12. Naknada roditelju/staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu treba biti pravo iz domena dječje zaštite, a ne socijalne zaštite, koje se može koristiti do punoljetstva djeteta, odnosno završetka redovnog školovanja (26 godina) i to u situaciji kada dijete korisnik lične invalidnine živi u porodičnoj zajednici s roditeljem, podnosiocem zahtjeva. Navedeno zbog toga što je sada važeća norma, lošim tumačenjem i segmentom koji se odnosi na starateljstvo izazvala nerijetko kršenje brojnih drugih prava OSI, uključujući i postupke za produženje roditeljskog prava i oduzimanje poslovne sposobnosti; U tom smislu, osim navedenog, nakon punoljetstva ovo pravo treba da pripada osobi s invaliditetom a ne roditelju/staratelju;

13. Socijalno-ljekarska komisija u svom sastavu mora imati profile stručnjaka društvenih nauka i najmanje jedan mora biti prisutan na svakoj sjednici komisije, umjesto dominantnog prisustva ljekara, posebno kada je riječ o prvostepenim komisijama;

14. Nadalje, medicinske indikacije (član 81 Zakona) ne mogu biti jedini osnov za ostvarivanja prava na materijalna davanja po osnovu invaliditeta/invalidnosti, imajući u vidu da to nije u skladu s definicijom invaliditeta iz Konvencije i modelom pristupa zasnovanim na ljudskim pravima. Invaliditet se mora procjenjivati/utvrđivati na osnovu ličnih karakteristika (oštećenja)

i društvenih faktora (prepreka), čije sadejstvo i uticaj na ravnopravnost i učešće u društvu treba biti osnov za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite;

15. Zakon mora prepoznati kompenzatorna prava po osnovu invaliditeta, a ličnu invalidninu definisati kao pravo čiji će cilj biti naknada za neravnopravnost, odnosno pokrivanje troškova života nastalih zbog invaliditeta (u skladu s definicijom iz Konvencije), čiji iznos samim tim neće biti fiksni i isti za svaku osobu već će varirati u odnosu na procjenu invaliditeta (disability assessment – sadejstvo okolinskih i barijera u stavovima i oštećenja osobe + stepen i vrsta potrebne podrške), i neće se obustavljati ni u jednom životnom aranžmanu, uključujući ni tokom smještaja u ustanovu. Uz to, lična invalidnina mora biti pravo svake osobe s invaliditetom s utvrđenim procentom invalidnosti od 70%, kao i osoba sa višestrukim oštećenjima nezavisno od procenta oštećenja, a ne samo nekih kategorija jer se na važeći način diskriminišu mnoge osobe s invaliditetom u zavisnosti od vrste i stepena oštećenja, i ograničava pristup brojnim pravima i iz drugih oblasti života, ne samo socijalne zaštite i samostalnog života. (Nadležno je Ministarstvom rada i socijalnog staranja, a ako se oformi, i budući Zavod za utvrđivanje invaliditeta);

16. Korišćenje prava na ličnu invalidninu ne smije isključivati pravo na dodatak za njegu i pomoć, i obratno, imajući u vidu da svrha ova dva prava nije i ne može biti ista. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je 2017. ukinulo jedno od prava osobama s invaliditetom, što je potpuno suprotno Konvenciji i obavezi države da progresivno razvija ekonomska i socijalna prava; Pravo na dodatak za njegu i pomoć i pravo na ličnu invalidninu imaju potpuno različite svrhe, pa se kao što smo naveli, pravo na LI mora posmatrati kao kompenzatorno pravo za neravnopravnost, a dodatak za njegu i pomoć, kao što mu i sam naziv kaže, za svrhu ima pomoć druge osobe za zadovoljenje potreba. Dodatno, treba jasno definisati koje su ciljne grupe prava na dodatak za njegu i pomoć jer iz trenutne odredbe to nije jasno već se stiče utisak da je riječ samo o osobama s invaliditetom a u praksi je dominantna grupa korisnika ovog prava ona koja ima promjene zdravstvenog stanja. Oba ova prava moraju se priznavati na neodređen vremenski period a nikako i na određeni, što je posebno slučaj s dodatkom za njegu i pomoć;

17. Sve licencirane pružaoce usluga tretirati na isti način kada je riječ o finansiranju usluga, i urediti finansiranje uz transparentne i iste procedure za sve usluge, odnosno pružaoce usluga, što sada nije slučaj, imajući u vidu da se neke od usluga finansiraju direktno iz budžeta, što s drugima, kao što je personalna asistencija, stanovanje uz podršku i dr. nije slučaj; Ova vrsta nejednakog postupanja Ministarstva nije prihvatljiva u praksi i dovodi do diskriminacije određenih pružalaca usluga, pa time i korisnika/ca;

18. Za neke od postojećih usluga je značajno potrebno izmijeniti uslove za licencu, posebno za usluge podrške za život u zajednici jer akcenat i važnost standarda u ovim uslugama treba biti u dijelu zahtjeva za saradnike, i stručne radnike, umjesto na primjer na prostor (posebno kada se usluga ne pruža u prostoru pružaoca usluge, kao što je riječ s uslugom personalne asistencije). Trenutno važeći standardi upućuju na to da je sistem podređen planiranju usluga institucionalnog karaktera, odnosno onih koje pružaju javne ustanove, u odnosu na druge pružaoce usluga, što sve ostale mimo javnog sektora dovodi u nepovoljan položaj, posebno imajući u vidu činjenicu da im država ne osigurava održivost, odnosno ni prostor, ni redovno finansiranje zarada zaposlenih, niti stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika;

19. Dodatno, treba propisati strože kriterijume za stručni kadar (stručne radnike/ce, stručne saradnike/ce i saradnike/ce) kao i drugo angažovano osoblje, zatim osnivače, lica ovlašćena za zastupanje, rukovođenje upravljanje, kao i lica u upravnim organima pružaoce usluge). U ovom dijelu, posebno propisati odsustvo krivičnog i prekršajnog postupka iz oblasti nasilja, slobode i bezbjednosti i dr.;

20. Razviti strategiju i planove deinstitucionalizacije i tranzicije, i prekinuti praksu daljih ulaganja u okruženja za institucionalnu brigu, i omogućiti izbor i raznovrsnost usluga, bez primoravanja na određene aranžmane, u svim oblicima i na svim nivoima i prekinuti praksu neomogućavanja više opcija – praksu jednostrane odluke. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad i sve lokalne samouprave);

21. Umjesto kolektivnih mjera podrške propisati i omogućiti individualne mjere i individualizovan pristup svakom djetetu s invaliditetom, i odrasloj osobi o ostvarivanju prava

socijalne zaštite i samostalnog života. (Primarno nadležni centri za socijalni rad, ali i sve druge javne institucije i pružaoci usluga);

22. Spriječiti dalju institucionalizaciju u praksi kako adekvatnim, sistemskim i sistematskim – kontinuiranim mjerama, tako i aktivnostima u praksi na nivou lokalnih zajednica, i reformisati restriktivna i segregišuća okruženja kroz unapređenje i reformu usluga koje to podrazumijevaju. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad i sve lokalne samouprave);

23. Individualni plan usluga se treba razvijati prilikom pružanja svih usluga socijalne i dječje zaštite, a ne samo za sada definisane usluge (član 79 Zakona) i u praksi njegovo donošenje mora prethoditi rješenju o konkretnoj usluzi. Navedeno posebno imajući u vidu činjenicu da centri za socijalni rad često u praksi kao jedinu podršku ponude smještaj u ustanovi, donesu rješenje o smještaju, kojem ne prethodi procjena potreba i mogućnosti, odnosno individualni plan usluga, a čime se direktno krše principi propisani Zakonom;

24. Centar za socijalni rad mora preispitivati smještaj u ustanovi svih korisnika, a ne samo djece, definišući vremenske rokove za druge kategorije korisnika, kao što je definisano u slučaju kada se dijete smjesti u ustanovu, kako bi se spriječio dugotrajni boravak u ustanovi bez preispitivanja i pružanja drugog vida podrške;

25. Uslovi za dobijanje licence za pružaocce usluga, ali i za stručne radnike i saradnike u oblasti socijalne zaštite (članovi 130, 131 i 136 Zakona), posebno uslovi za one koji direktno rade s korisnicima, moraju podrazumijevati adekvatna stručna znanja o uslugama koje razvija i pruža taj pružalac usluga, umjesto da se licenca izdaje na osnovu znanja o nekoj, bilo kojoj usluzi/uslugama, ili samo na osnovu opštih znanja o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Osim ispunjenosti standarda, kandidati za pružaocce usluga trebaju imati akreditovan program obuke ili dokaz o tome da su isti pohađali kod drugog akreditovanog pružaoca obuke kod Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu (autora obuke, odnosno trenera), i isti dostaviti prilikom zahtjeva za licenciranje. Primjer, ukoliko se pružalac usluga licencira za uslugu personalne asistencije, sam pružalac usluga mora imati znanja i iskustva u navedenoj oblasti, dok stručni radnik/ca i saradnici moraju prethodno proći akreditovani trening o personalnoj asistenciji (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Zavod za socijalnu i dječju zaštitu);

26. Korisnici moraju imati pravo na izbor pružaoca usluge, ne samo kada učestvuju u finansiranju iste (član 85), već i u drugim okolnostima jer je jedino takvo definisanje izbora usluga i pružaoca usluga usklađeno s principima Zakona i Konvencije;

27. Uloga dnevnih centara (boravaka) mora biti reformisana, a korišćenje usluga koje se u njima pružaju u većoj mjeri dostupno svim korisnicima kojima su usluge potrebne, a ne samo ograničenom broju, u ograničenim dnevnim intervalima, dok navedene ustanove moraju biti posebno prepoznate u Zakonu, imajući u vidu da dnevni centar nije definisan kao usluga, već funkcioniše kao ustanova koju osnivaju država i lokalna samouprava, a u kojoj se pružaju usluge dnevnog boravka i stručne pomoći. Sadašnja pozicija dnevne centri čini dominantnim nad drugim uslugama, bez obzira što su ishodi i dometi njihovog rada ograničeni i ne podstiču samostalnost korisnika;

28. Participaciju korisnika i njihovih srodnika u pružanju usluga jedino je moguće propisati onda kada država osigura raspoloživost i izbor svih garantovanih i potrebnih usluga i procijeni, odnosno pokrije troškove života proistekle iz invaliditeta (oštećenje + barijere + ne/postojanje podrške). U tom smislu, neprihvatljiva je trenutna namjera i primjena obaveze participacije od strane korisnika, ili njihovih zakonskih zastupnika, kada oni nemaju izbor više mogućih opcija već im se često nameće jedna (dnevni centar, rezidencijalne ustanove...). (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, pružaoci usluga, i Zavod za socijalnu i dječju zaštitu);

29. Važno je uspostaviti uslugu personalne asistencije (PA) kao uslugu koja se redovno finansira iz državnog i lokalnih budžeta, pritom je obezbjeđujući većem broju korisnika i sprovodeći je po međunarodnim standardima i principima PA, te spriječiti dalja poistovjećivanja ove usluge s drugim uslugama samo sličnim po nazivu ili korisnicima, ali ne i cilju i karakteru, imajući u vidu specifičnost usluge PA i činjenicu da njome neposredno moraju upravljati isključivo korisnici, a ne nikako stručni radnici, roditelji, staratelji ili bilo ko drugi. Cilj personalne asistencije mora biti omogućavanje samostalnog života, a ne samo zadovoljavanje potreba.

(Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad, pružaoci usluga i sve lokalne samouprave);

30. Uslugu psa vodiča/pomagača finansirati iz budžeta, uz prethodno definisanje Zakonom, kao i procjene i plan potreba potencijalnih korisnika/ca. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad, pružaoci usluga i sve lokalne samouprave);

31. Potrebno je razviti uslugu stanovanja uz podršku, posebno za mlade s invaliditetom koji se žele odvojiti od svojih primarnih porodica, bilo u istom mjestu stanovanja, ili u drugom gradu što je nerijetko praćeno obrazovanjem, bavljenjem sportom i/li radnim angažmanom; (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad, pružaoci usluga i sve lokalne samouprave);

32. Potrebno je propisati i pilotirati uslugu ličnog pratioca i videćeg pratioca, kao i uslugu predaha roditeljstvu (povremeno hraniteljstvo ili na neki drugi način, kroz dodatne uloge dnevnih centara, posebno i u popodnevnim satima, i tokom vikenda) i tom prilikom izvršiti izmjene i dopune Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti kojim bi se iste garantovale.

33. Dodatno, neophodno je precizirati i dodatno razviti socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge, kroz adekvatniju razradu ciljeva i standarda ovih usluga. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad, pružaoci usluga i sve lokalne samouprave);

34. Neke usluge koje su prepoznate u Zakonu treba razraditi kroz adekvatnije standarde i među ciljnim grupama prepoznati i roditelje i porodice osoba s invaliditetom, u cilju obezbjeđenja podrške za prihvatanje invaliditeta, kao pružanje adekvatne podrške i osamostaljivanje članova s invaliditetom. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja i centri za socijalni rad);

35. Posebno izdvojiti i planirati usluge za osobe s iskustvom nasilja i svedoke nasilja (žene, djeca, starije osobe, osobe s invaliditetom);

36. Osobe s invaliditetom i druge marginalizovane i manje zastupljene društvene kategorije koje polažu stručni ispit trebaju biti oslobođeni troškova istog (član 127 i 127a Zakona);

37. Stručno usavršavanje stručnih radnika i saradnika u toku karijere mora se odnositi posebno na specijalizovanu oblast rada, kako primarni cilj ne bi bio formalno ispunjenje uslova za posjedovanje licence, pa je u tom smislu neophodno dodatno preciziranje člana 128 i 129 Zakona, u skladu s prethodnom preporukom u vezi s uslovima za licencu;

38. Propisati, te sistematski i kontinuirano raditi na uklanjanju negativnih stavova, stigme i stereotipa koji osobama s invaliditetom onemogućavaju uključivanje u zajednicu i pristup dostupnoj pomoći/podršci. (Sve nadležne institucije, mediji, lokalna i državna administracija, organizacije osoba s invaliditetom);

39. Propisati i sprovoditi kampanje o pravu na samostalni život u zajednici i raditi na umanjenju stepena negativnih predstava o samostalnom življenju (i to među OSI, njihovim porodicama i onima koji rade s OSI), uključujući i kampanje podizanja svijesti o pravima i mogućnostima osoba s invaliditetom koje potenciraju prihvatanje invaliditeta i promociju mogućnosti i sposobnosti OSI, odnosno njihovog potencijala i doprinosa društvenoj zajednici. (Sve nadležne institucije, mediji, lokalna i državna administracija, organizacije osoba s invaliditetom);

40. Razviti adekvatne mehanizme monitoringa i sprovoditi monitoring koji bi obezbijedio odgovarajuću primjenu člana 19 Konvencije, uključujući kroz učešće reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom (Nadležna je Vlada Crne Gore, Skupština Crne Gore i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda);

41. Uključivati pitanja invaliditeta u okviru opštih budžetskih izdvajanja. (Nadležna je Vlada Crne Gore posredstvom Ministarstva rada i socijalnog staranja);

42. Promijeniti praksu neodgovarajuće decentralizacije koja dovodi do raskoraka između lokalnih vlasti i nejednakih šansi za samostalni život u zajednici u državi. (Nadležno je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad, pružaoci usluga i sve lokalne samouprave).

Pregled predloga, sugestija i komentara JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju – Podgorica, za pripremu Nacrta Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti

Komentari i predlozi:

Kako rad dnevnih centara nije u dovoljnoj mjeri preciziran Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, niti Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, smatramo da je potrebno uvrstiti dodatne smjernice koje se tiču bolje organizacije i načina rada u navedenim ustanovama.

1. Usluga dnevnog boravka obezbjeđuje se djeci i mladima sa teškoćama u razvoju, treba navesti do koje godine starosti se podrazumijeva status mladog lica sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Ako se smatra da su djeca do 18 godine života (u skladu sa Porodičnim zakonom), status mladih bi trebalo uskladiti sa Zakonom o mladima Član 2 koji glasi: „Mladi, u smislu ovog zakona, su lica od navršenih 15 do navršenih 30 godina života.“ Tako bi se i u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti (član 19, stav 7 mladi su lica do navršenih 26. godine života) takođe trebao uskladiti status mladih sa pomenutim članom iz Zakona o mladima;

2. Potrebno je definisati korisnu površinu za korisnike u Dnevnim centrima i šta ona podrazumijeva. Površine hodnika, kancelarija i sl. ne možemo uzimati u obzir prilikom preračunavanja minimuma površine po korisniku;

3. Pružanje dodatne stručne pomoći trebalo bi dodati u aktivnosti dnevnog boravka, ali potrebno je dodatno konkretizovati (možda čak i kroz poseban pravilnik) način upućivanja učenika na uslugu (komisija) i u koje konkretno aktivnosti treba uključiti učenika dok mu se pruža dodatna stručna pomoć u okviru dnevnog boravka;

4. Usklađivanje broja stručnih radnika odnosno saradnika u odnosu na broj korisnika treba definisati u zavisnosti od stepena podrške korisnika kojima se usluga pruža. Za korisnike I i II stepena podrške podrazumijeva se stalno fizičko prisustvo i pomoć drugog lica pa je postojeći odnos broja radnika na broj korisnika često fizički neizvodljiv, a pogotovu s obzirom da je struktura korisnika različitog uzrasta i tipa smetnji uključujući autizam koji često iziskuje rad jedan na jedan;

5. Zakonom treba definisati postupak donošenja rešenja CSR za korišćenje usluge kao i prekida istog ukoliko ne zadovoljava interes i potrebe korisnika;

Potrebno je konkretnije definisati šta podrazumijeva procjena u sklopu programa pružanja usluge odnosno treba definisati postupke od prvog javljanja korisnika/roditelja nadležnom Centru za socijalni rad, preko dobijanja rešenja, pa sve do planiranja pružanja usluge, kao i prekida pružanja usluge odnosno gubitka statusa korisnika;

Smatramo da je potrebno zakonski ili pravilnikom precizirati procjenu korisnika prije nego što se donese odluka o rešenju za korišćenje usluge od strane nadležnog CSR, što podrazumijeva obavezno učešće stručnih radnika potencijalnog pružaoca usluge, jasno definisan rok adaptacionog perioda korisnika i intenzivniju saradnju i razmjenu informacija između nadležnog Centra za socijalni rad sa pružaocima usluga tokom procjene;

Naša sugestija je da član koji se odnosi na donošenje i prekid rešenja nadležnog CSR treba dodatno elaborirati kroz Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, kreiranjem posebne Procedure o postupcima prijema, prijemne procjene i otpusta korisnika koja se tiče sigurnog okruženja za uslugu dnevni boravak. (član 10 postojećeg pravilnika);

6. Navedena procedura bi trebala da obuhvati i prioritizaciju korisnika npr:

Prioritet na prijemu ima:

- korisnik koji ne koristi nijednu drugu uslugu u lokalnoj zajednici,
- korisnik koji nije obuhvaćen vaspitno-obrazovnim sistemom,

- korisnik kome pružalac usluge može obezbijediti potrebnu podršku i zadovoljenje potreba, koje ne ostvaruje na drugi način,
- korisnik samohranih roditelja,
- korisnik koji ima preporuku za prioritetan prijem od strane centra za socijalni rad,
- korisnik čije porodično domaćinstvo ima mjesečne prihode niže od prosječne zarade,
- korisnik čiji su roditelji u radnom odnosu;

7. Takođe ova procedura bi obuhvatala i segment koji se odnosi na prekid pružanja usluge na određeni period, ukoliko:

- dođe do pogoršanja zdravstvenog stanja korisnika, koje bi moglo da mu ugrozi život i bezbjednost,
- korisnik uništava imovinu dnevnog centra,
- korisnik počne ispoljavati visok stepen agresivnosti,
- korisnik vrši radnje samopovređivanja, povređivanja drugih korisnika i zaposlenih u ustanovi;

8. Pored navedenog, istom procedurom bi bilo predviđeno u kojim slučajevima korisnik gubi status korisnika:

- korisnik bez opravdanog razvoga često odsustvuje odnosno ne koristi uslugu u dužem periodu - preko šest mjeseci uzastopno,
- nije moguće uspostaviti saradnju sa roditeljima/starateljima,
- korisnik je navršio 30 godina života,
- nepoštovanja procedura i pravilnika o radu dnevnog centra;

U navedenim slučajevima JU Dnevni centar obavještava nadležni Centar za socijalni rad koji obavlja razgovor sa roditeljima/starateljima i obavještava ih o razlozima zbog kojih će privremeno ili trajno ukinuti Rješenje za pružanje usluge.

MINISTARKA

Naida Nišić

Nišić 2024